

Какво му трябва на човек, когато реши да пътува за чужбина?

Уважаеми и мили читатели,

И тази година продължава нашата рубрика: „Има ли българският гражданин, живеещ в чужбина, нужда от информация“ – актуална, точна, законна за държавата, в която в момента пребивава, учи, работи, отглежда децата си – в случая Чешката република?

С настоящата информация ще разширим тематиката – приближава моментът на пенсионирането на нашия герой. Посъветвахме го да не чака последния ден на трудовия си стаж. Препоръчавме да се информира предварително, поне 3 месеца по-рано, за да е готов за разнородните изисквания в начина на пенсиониране в различните държави на ЕС, независимо от хармонизирането на отделните законодателства с Европейското трудово законодателство.

1. Къде да кандидатства за отпускане на пенсия за трудов стаж и старост?

Нашият герой е работил в няколко държави от ЕС и е възможно да има право на пенсия във всяка от тях. Необходимо е да се провери какви са условията за пенсиониране в тези държави. Например за условията в РБ може да се информирате на: <https://www.nssi.bg/fizicheski-lica/pensii-bg/trudovadeinost-pridobivane-pravo/pensii-zaosig-staj> или в НОИ, дирекция „Европейски регламенти и международни договори“. За правото на пенсия в ЧР информация може да се получи чрез всички подразделения на Чешката социална служба <https://www.cssz.cz/web/cz/starobni-ducnod>.

Когато кандидатства за признаване на пенсия, в случая в Чехия, т. е. в държавата, където живее в момента и където последно е работил, нашият герой, български гражданин, може да подаде молбата си за пенсия в НОИ в България или в подразделенията на PSSZ по местоживееене. Чешката социална служба ще приеме и запише документите му за трудов стаж от другите държави (напр. трудова книжка или книжка на самостоятелно осигурен и др.). С чешките документи Социалната служба разполага в базата си данни. В случай, че чешката социална служба приеме молбата за определяне на правото на пенсия, тя е отговорна за последващата обработка

на подадената молба за пенсиониране, събирането на данни за регистрираните социалноосигурителни вноски от всички държави, в които лицето е работило. Същевременно ще препрати молбата за пенсиониране до НОИ в Република България (РБ) или друга държава на ЕС, в която нашият герой е работил. Резултатът от различните социални служби, обаче е самостоятелен, за всяка една от държавите.

2. Условия за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст. Различна възраст за пенсиониране

Пенсионната възраст в различните държави на ЕС е различна. Например в РБ право на пенсия за осигурителен стаж и възраст към 1 януари 2023 г. за жените е 62 г. с осигурителен стаж 36 г. 4 м., а за мъжете 64 г. 6 м. с осигурителен стаж 39 г. 4 м. В ЧР пенсионната възраст за всички родени след 1971 година е 65 години, независимо от пола, с осигурителен стаж 35 години.

Внимание: Условията за пенсиониране в държавата, в която живееете в момента (или където сте работили последно), се прилагат след достигане на законната възраст за пенсиониране. Ако имате право на пенсия и в други държави, ще получите част от пенсията си едва, когато се достигне законната възраст за пенсиониране и в тях.

Важно е да сте информирани:

Където и да сте работили в ЕС, например в няколко страни от ЕС, включително Чехия, както е ситуацията на нашия герой, при определяне размера на пенсията в Чешката република всички Ваши пенсионноосигурителни вноски, платени в различните държави, не се сумират. В Чешката република няма да получавате единна пенсия, чийто размер да съответства на всички години, които сте работили в отделните страни от ЕС. Ще получавате пенсията отделно от всяка страна, в която сте работили.

Крайният размер на Вашата пенсия

се изчислява въз основа на вноските, платени поотделно във всяка страна. Следователно ще получавате пенсия от всяка страна, която съответства на продължителността на Вашето социално осигуряване в съответната държава.

Сумирането на периодите на осигуряване във всички държави, където е работил нашият герой, се използва за установяване на законното право на пенсия в дадена държава.

Важна терминология

• **самостоятелна (национална) пенсия** – това е пенсията, правото, за която възниква, без да е необходимо сумиране на осигурителни периоди;

• **пропорционална пенсия** – това е пенсията, за правото, на която е необходимо сумиране на осигурителни периоди, и при която се определят теоретичен и пропорционален размер на пенсията;

• **Много важно!!!** Всички български граждани, работещи в различни държави на ЕС, получават пропорционална пенсия, определена за частта на трудовия стаж в съответната държава. В РБ този размер се определя от Дирекция „Европейски регламенти и международни договори“;

• Необходимо е предварително да се информирате във всички държави, както посъветвахме да направи и нашия герой, в които сте работили, какво ще бъде влиянието, ако в някоя от страните получите пенсията си в определен период? Ако започнете да получавате една пенсия преди друга, това може да повлияе на общия размер на Вашата сумирана пенсия.

В някои страни от ЕС се изисква да сте работили определен минимален период, за да имате право на пенсия за старост. В този случай Пенсионната служба изпраща запитване до всички държави, където сте работили и взема предвид всички периоди, през които сте работили в други страни от ЕС, през които сте били осигурявани, за да установи законното основание за получа-

„Информация – как да преживея в чужбина и има ли нужда българинът от нея?“

ване на пенсия в ЧР (все едно сте работили в ЧР през цялото време (т. нар. принцип на добавяне или сумиране на осигурителни периоди).

3. Разновидности в пенсиите.

Право на пенсия при социално осигуряване в ЧР за по-малко от една година

Информирахме нашия герой, че ако е плащал вноски към системата за социално осигуряване в ЧР за по-малко от една година, може да се използва специално правило, тъй като някои страни от ЕС не позволяват пенсионни плащания за по-малко от една година. Месеците платено социално осигуряване или пребиваване в страната, в която е работил само за кратко време, няма да бъдат загубени, но ще бъдат взети предвид при изчисляване на пенсията в страни, където е работил по-дълго.

Инвалидна и наследствена пенсия

За да бъде напълно информиран, разяснихме на нашия герой и правилата за прилагане при изчисляване на пенсия за инвалидност и наследствена пенсия.

Важно е да се знае, че:

- Ако се кандидатства за обезщетения за пенсия за инвалидност, всяка страна, в която е работил кандидатът, може да настоява за извършване на медицински преглед. Това често води до различни резултати. Една държава може да счита увреждането за тежко, докато друга може изобщо да не признае инвалидност;

- Въпросът е: **Къде да се кандидатства за пенсия за инвалидност?** Вероятно е да се получи пенсия за инвалидност от всяка страна от ЕС, в която кандидатът е работил. Може да се кандидатства в държавата, в която живее или в държавата, в която последно е бил осигурен. Службата, в която се подава молба, я препраща до съответните органи във всички страни от ЕС, в които кандидатът има осигуровки. За да се ускори процеса, трябва да се предостави подробна информация, медицинска документация и др.;

- Критериите за оценка на степента на увреждане варират в различните

държави. Властите в други държави не са задължени да признават степента на увреждането, оценено от лекар в друга страна;

- Ако кандидатът живее в една държава от ЕС, но пенсията се изплаща от друга държава от ЕС, всички необходими административни проверки и медицински прегледи ще бъдат извършени от властите на държавата, в която живее, може да се наложи лицето да се подложи на някои тестове (ако здравето позволява) относно степента на увреждане – за проверка дали тази степен се е променила;

- Относно получаването на наследствена пенсия, при преместване в друга държава от ЕС разпоредбите, свързани с пенсиите за вдовци, вдовици и сираци, като цяло са същите като тези, свързани с пенсиите за инвалидност и старост. Наследствената пенсия трябва да се изплаща независимо в коя държава от ЕС живее правоимащият.

4. Изчисляване размера на пенсията според европейското трудово законодателство

Всяка Пенсионна служба изчислява частта от пенсията, която трябва да бъде изплатена, като взема предвид периодите, през които нашият герой или кандидат е работил в отделните държави от ЕС.

Според европейското трудово законодателство държавата, която разглежда подадената молба за пенсиониране, в случая ЧР, проверява или изисква от различните държави размера на осигурителните периоди, сумира периодите, през които са плащани вноски към системата за социално осигуряване в отделните държави на ЕС, и изчислява колко висока пенсия теоретично е възможно да се получи, ако тези вноски са плащани през цялото време в системата за социално осигуряване на чешката държава (т. наречената теоретична сума на пенсията).

Много важно: теоретичната сума се изчислява според спецификата на националното законодателство, което е различно в отделните държави на ЕС!

След това тази сума се коригира, за да съответства на действителното време, през което са плащани осигуровки в ЧР, т. е. трудов стаж (определя се т.

нар. пропорционално обезщетение). Изчислява се като коефициент, получен от съотношението на общия брой периоди, разделен на общия осигурителен трудов стаж. С този коефициент се редуцира теоретичната сума и се получава действителният размер на пенсията, която кандидатът за пенсия, в случая нашият герой, ще получи.

След това, според европейското трудово законодателство, националният орган сравнява пропорционалните и независимите обезщетения и Вие трябва да получите по-високо изчислен размер.

Внимание: Окончателното решение на всяка държава е според нейното национално законодателство (може да се различава в детайлите в отделните държави на ЕС). Кандидатът получава отделно известие, наречено формуляр Р1, изпратено на кандидата, с което нашият герой ще бъде информиран за размера на пенсията, която съответната държава е определила. Имате право на обжалване, в срок, определен от съответната държава.

Внимание:

Ако отговаряте на изискванията за национална пенсия (според законовите изисквания на отделните държави, т. е. пълен трудов стаж) независимо от времето, когато сте работили в други държави, Пенсионната служба ще изчисли и размера на Вашата национална пенсия (т. нар. независимо обезщетение). **Имате право да се откажете от общата пропорционална пенсия, ако тя не е в интерес на кандидата, т. е. е по ниска.**

5. Особенности при изплащане на определена пенсия

Когато се докаже право на пенсия в ЧР, сумата се изплаща по чешка банкова сметка или в поделенията на Чешката поща. Пенсията, която се получава в РБ, се изплаща по българска банкова сметка, може да се ползва чрез дебитна карта или със специална декларация, може да бъде изпращана и на чешка банкова сметка, като се заплащат банковите разходи по изпращането.

Допълнителна информация за особеностите при пенсиониране в ЧР можете да получите от компетентния орган в държавата, в която живеете или в страните, в които сте работили. ♦